

Die gebruik van Afrikaans in tersiêre onderwys

1. INLEIDING

1.1 Afrikaans is sedert die jare twintig van die vorige eeu algaande oor die volle spektrum van die tersiêre onderwys in gebruik geneem. Sedertdien is dit 'n vername medium in die professionele opleiding en bemagtiging van Afrikaanssprekendes. Bo en benewens die dienste wat universiteite en teknikons by wyse van opleiding, navorsing en gemeenskapsdiens lewer, was hulle gedurende die tydperk van die maatskaplike en ekonomiese opkoms van die Afrikaanse gemeenskap belangrike bronne van inspirasie en geestelike energie. In onlangse jare het die politieke, ekonomiese en opvoedkundige emansipasie van swart mense, saam met faktore soos die veranderde demografie van Suid-Afrika, meegebring dat die landskap van die tersiêre onderwys aansienlik verander het. Die studentegemeenskappe van 'n hele aantal tradisioneel Afrikaanse universiteite en teknikons bestaan reeds uit 'n beduidende persentasie studente met Engels as voorkeurtaal. Beheerrade van voorheen Afrikaanstalige tersiêreonderwysinrigtings moes in die lig van nuwe omstandighede aanpassings maak in die bestuur van die gebruik van taal as administratiewe en onderrigmedium. Die moontlikheid bestaan dat 'n proses van geleidelike verengelsing binne 'n kort tyd daartoe mag lei dat daar geen Afrikaanstalige tersiêreonderwysinrigtings meer sal bestaan nie. Oor hierdie moontlikheid wil die Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns, wat sedert sy stigting in 1909 besonder nou gemoeid was met die ontwikkeling van Afrikaans tot 'n volwaardige wetenskapstaal, 'n aantal perspektiewe stel en standpunt inneem.

2. AGTERGROND

2.1 Universiteite, onderwyskolleges en later teknikons, met Afrikaans as voertaal is sedert die beginjare van die vorige eeu gestig weens die behoeftes van en aandrag dat Afrikaanssprekendes die geleentheid behoort te hê om in hul moedertaal en in 'n kultuurvriendelike omgewing te studeer. Sonder hierdie opleidingsgeleentheid sou 'n aansienlike aantal van hulle nie hulle potensiaal tot ontwikkeling kon laat kom nie, en sou bepaalde beroepsmoontlikhede nie vir hulle toeganklik gewees het nie. Afrikaans se tersiêre funksies as akademiese en wetenskapstaal sou ook nie ontwikkel kon word nie. Indien tersiêre onderwys in Afrikaans nie beskikbaar was nie, sou 'n groot groep Afrikaanssprekendes uitgesluit gewees het van geleenthede vir studie in die enigste taal waarin hulle ten beste kon presteer. Afrikaanse gemeenskappe het met die hulp van staatsubsidies, uit eie bronne en met bydraes van donateurs oor baie jare die Afrikaanstalige inrigtings vir tersiêre onderrig opgebou tot hul huidige vlakke van voortreflikheid, soos oorvloedig blyk uit die studie- en woongeriewe, leerstoel, navorsingsinstitute, biblioteekgeriewe, beursskemas en ander hulpbronne wat aan dié inrigtings bestaan. Dié universiteite het ontstaan en gegroei mede as gevolg van die feit dat die Engelstalige universiteite

nie bereid was om onderrig in Afrikaans aan te bied nie, of alleen halfhartig bereid was om aan Afrikaanssprekende studente akademiese onderrig deur medium van Afrikaans asook 'n Afrikaanse kulturele tuiste te bied. Die hegte band wat tussen die Afrikaanstalige inrigtings en hul gemeenskappe tot stand gekom het, het neerslag gevind in die samestelling van die personeel van die inrigtings, die studierigtings wat aangebied word, die tradisies, kultuur en waardes van die inrigtings. Hierdie gebeure bewys dat geen staat of kultuur tot volle wasdom kan ontwikkel as kennis, geleerdheid en onderrig nie verheems word nie. Taal is die belangrikste instrument van verheemsging. Afrikalande worstel tans met die probleem van die verheemsging van kennis wat grotendeels van Europa en die VSA oorgeneem word en geen eie stempel dra nie, mede omdat dit in die ou koloniale tale aangebied word.

2.2 'n Noodsaaklike voorwaarde vir die verskaffing van tersiêreonderwysgeleenthede deur medium van Afrikaans, was die uitbou van Afrikaans tot 'n taal wat in staat is om al die fasette van die wetenskap te kan hanteer. Gedurende die eerste 70 tot 80 jaar van die twintigste eeu is by wyse van wetenskaplike werke, handboeke en studiemateriaal, proefskrifte en artikels 'n indrukwekkende korpus wetenskaplike werk in Afrikaans gelewer. Daarnaas het bykans 50 vakwoordeboeke en terminologieslyste die lig gesien, talle daarvan op inisiatief of met aansporing van die Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns. Hierdie werk en wetenskaplike produksie het daartoe bygedra om Afrikaans as 'n wetenskapstaal, kultuurtaal en omgangstaal te vestig wat in alle dissiplines en professies, in alle omstandighede en verbande, op alle vlakke en in alle funksies bruikbaar en nuttig is. Die tipering van 'n taal as 'n wetenskapstaal sê inderdaad dat so 'n taal volwasse is en alle nuanses van menslike ervaring, waarneming en gevoel kan uitdruk.

3. REALITEITE WAT TERSIÊRE ONDERRIG IN AFRIKAANS BEÏNVLOED

Die posisie van Afrikaanstalige tersiêreonderwysinrigtings, en daarmee saam van Afrikaans as wetenskapstaal en onderrigtaal in die tersiêre onderwys, het in die onlangse jare voor nuwe werklikhede te staan gekom wat aanpassings en moeilike keuses verg. 'n Aantal van die faktore wat tans die gebruik van Afrikaans in die tersiêre onderwys beïnvloed, is die volgende:

3.1 Wit universiteitstudente, waarvan 'n groot deel Afrikaanssprekend is, het van 90% in 1960 tot 30% van die totale studentegeetal (afstandsonderrig ingesluit) in 1999 afgeneem. Tussen 1990 en 1999 het die getal wit studente met 55 000 afgeneem. Dit is enersyds die gevolg van 'n vermindering in die deurvloei van die aantal wit skoolleerlinge na universiteite mede vanweë die opkoms van teknikons. Maar dit is ook 'n weerspieëling van die dramatiese vermeerdering van die aantal swart en bruin studente, wat van harte

verwelkom word. Omdat die subsidiestelsel universiteite dwing om hulle studentegetalle te handhaaf of voortdurend uit te brei, wil dié inrigtings waar die vermindering van studente plaasvind, vergoed vir dié verliese deur onder meer nie-Afrikaansmagtige studente te registreer. Gevolglik word dit weens geldelike redes al moeiliker om uitsluitlik vir onderrig in Afrikaans voorsiening te maak. Dit is opvallend dat sedert 1990 Histories Afrikaanse Universiteite (HAU's) veel meer swart studente trek as Histories Engelse Universiteite (HEU's) terwyl getalle aan Histories Swart Universiteite (HSU's) daal. Tussen 1993 en 1999 het 'n toename van 56 000 swart studente aan HAU's en afstandsonderriguniversiteite plaasgevind.

- 3.2 Afrikaanstalige dosente het hulle welwillendheid teenoor transformasie bewys deur nie-Afrikaanse studente met addisionele klasse en hulp, en selfs die duplisering van klasse in Engels, te akkommodeer. Dit is een van die redes waarom die getal swart studente aan HAU's vinnig gestyg het. Hierdie akkommoderende gesindheid moet vertroetel en benut word want dit stel baie hoë eise aan dosente. Dit vermeerder hulle werkklas en verminder hulle geleentheid vir navorsing. Nogtans was hulle bereid om hierdie bydrae te lewer om groter toeganklikheid tot hoër onderwys vir agtergeblewenes moontlik te maak. HAU's het hierdie toetredes tot nou toe positief ervaar en goed bestuur. Daar moet egter betyds kennis geneem word van die noodsaaklikheid dat die reëlings ten opsigte van die taal van onderrig met die volle inagneming van alle studente se belange geskied. Ad hoc-reëlings wat gewoonlik op diskriminasie teen nie-Engelssprekendes neerkom, is 'n koloniale oorblyfsel wat vervang moet word. 'n Onsimpatieke optrede van die staat ten opsigte van taalbeleid, kan hierdie mooi ontwikkeling skaad.
- 3.3 Tersiëreonderwysgeriewe word nie meer deur die staat, soos voorheen die geval was, as partikuliere eiendom (soos aangetoon deur die feit dat die historiese wit universiteite tot 1952 by wyse van private wetgewing tot stand gekom het) beskou nie, maar as nasionale bates wat tot almal se beskikking moet wees. Die aandrang op "verteenwoordigendheid" - en die oënskynlike amptelike weersin in die voortbestaan van eentalig Afrikaanse inrigtings - plaas verdere druk op Afrikaanstalige inrigtings om persone wat aan Engels voorkeur gee, teen hoë koste in Engels te bedien.
- 3.4 Die sterk groei in die wit geboortesyfer na die Tweede Wêreldoorlog het in Suid-Afrika, soos in die VSA en Europa, die indruk laat posvat dat dit 'n volhoubare tendens is, wat dit nie was nie. Daar is gevolglik oormatige kapasiteit op tersiëre vlak geskep. Dít, tesame met die skepping van hoëronderrigsinrigtings vir verskillende bevolkingsgroepe, het die beskikbare kapasiteit vir hoër onderwys verder verhoog. Tans vind daar 'n interne verskuiwing van studente plaas. HAU's ondervind 'n toevloei van vervangende studente wat Engelstalig en veral swart is. Die getal swart ("African") studente aan die historiese wit universiteite het sedert 1993 drasties toegeneem. Nagenoeg 78 persent van hierdie toename was aan die HAU's. Aan die HSU's het die getal swart studente met 13 000 afgeneem, sodat daar in 1998 meer swart studente aan die HAU's was as aan die Histories Swart Universiteite. Hierdie interne verskuiwing beteken dat HSU's nou met onderbenutting te kampe het.
- 3.5 Suid-Afrika se tersiëre instellings geniet hoë aansien en is aantreklik vir die burgers van lande in Afrika, suid van die Sahara. Studente van hoë akademiese potensiaal uit hierdie lande word verwelkom want dit skep 'n belangrike Afrika-konteks vir die HAU's. Omdat studente uit dié lande gewoonlik nie Afrikaans magtig is nie, plaas dit druk op die taalbeleid van die tradisioneel Afrikaanstalige inrigtings en op die maklike sosialisering van die studente, iets wat hulle graag as 'n verryking met hulle wil saamneem.
- 3.6 'n Verdere realiteit wat die taalgebruik aan Afrikaanse universiteite beïnvloed, is die verskynsels van internasionalisering en globalisering en die feit dat die internasionale wetenskaplike en akademiese gesprek in belangrike opsigte in Engels gevoer word. Na mate nasionale grense vervaag, gaan die gebruikseleentheid vir die hoër funksies van klein tale agteruit. Maar die onontginde groot getalle van China en die Spaanssprekende wêreld het nog nie ontwaak nie. Die herlewing van Duits en Russies is nog twee faktore wat beklemtoon dat veeltaligheid aan tersiëreonderwysinrigtings meer behels as net kennismaking met Engels. Europa beleef tans 'n herwaardering van kleiner tale en daar is handveste wat vir die beskerming van minderheidsregte, insluitende taalregte, voorsiening maak. Die Afrikatale se reg om ook nou die ernstige aandag van die regering te verdien om hulle te plaas op die evolusiepad na wetenskapskapstale is iets wat die Akademie se volle steun geniet en waartoe hy reeds eerste bydraes gemaak het en nuwes tans aan die ontwikkel is.
- 3.7 Wetenskaplikes wat hul sout werd is, wil deel wees van die internasionale wetenskaplike verkeer en debat. In die meerderheid vakgebiede word navorsers se beste werk sonder uitsondering internasionaal gepubliseer - wat Afrikaanse wetenskaplikes betref, gewoonlik in Engels. Dit hoef nie so te wees nie, omdat die Nederlandse publiek, en in bepaalde gevalle die Duitse publiek, nie moeilik bereikbaar is nie. Die beperking tot Engels tas Afrikaans se gebruiksmoontlikhede en sy status as wetenskapstaal aan.
- 3.8 Tersiëreonderwysinrigtings bevind hul weens onderlinge kompetisie en die mededinging van kommersiële instellings, toenemend in 'n markgedomineerde omgewing. Die benadering is toenemend dat "die mark" die deurslag gee in besluite oor die taal wat gebruik word. Die markgedrewenheid van die tersiëre onderwys en die groeiende kompetisie tussen inrigtings, asook die taalgebruik in 'n groot gedeelte van die arbeidsmark, benadeel die volgehoue gebruik van Afrikaans in die tersiëre onderwys. Markgedrewenheid het op beide sosiaal-ekonomiese en sosiaal-kulturele gebied ook bepaalde negatiewe gevolge. Op sosiaal-kulturele terrein ondermyn dit die sekuriteit van groepe en individue wat belangrike implikasies het vir 'n suksesvolle versoenende Suid-Afrika.
- 3.9 Die voorheen rigiede skeidslyne tussen afstandsonderrig en kontakonderrig op tersiëre vlak het vervaag en al meer inrigtings bied onderrig in verskillende modusse aan. Inligtingstechnologie speel 'n belangrike rol, maar die ontwikkelingskoste daarvan is besonder hoog en inrigtings moet van 'n mark verseker wees voordat hulle die gebied kan betree. Die Afrikaanstalige afsetgebied is egter relatief klein en kliënte woon ook buite die landsgrense. Derhalwe vind inrigtings dat hulle deur ekonomiese realiteite gedwing word om afstandsonderrig deur medium van Engels aan te bied. Die wesenlike vraag is hoe Afrikaanstalige inrigtings

met wêreldneigings in pas kan bly en terselfdertyd ekonomies kan oorleef.

4. REALITEITE VAN DIE REG OP ONDERWYS IN AFRIKAANS

4.1 Die meeste van die bogemelde werklikhede het nog altyd bestaan, maar het met die veranderinge wat sedert 1990 in Suid-Afrika ingetree het, nuwe stukrag verkry. Al is daar belangrike argumente wat sou dui op 'n al meer beperkte rol vir Afrikaans in die tersiêre onderwys, moet ook gelet word op die basiese werklikhede wat tersiêre onderwys in Afrikaans nie slegs 'n grondwetlike en mensereg maak nie, maar ook gesonde en realistiese beleid:

4.1.1 Afrikaans is 'n ontwikkelde kultuurtaal met 'n letterkunde, uitdrukkingsvermoë, geskrewe rekord en gebruikswyde wat op dieselfde vlak is as dié van ander moderne tale. Dit is naas Zulu en Xhosa die belangrikste inheemse taal in Suid-Afrika. Afrikaans is een van 'n beperkte aantal tale in die wêreld wat die tersiêre funksies van taal bemeester het. Dit is in talle sferes die gebruikstaal van 'n ontwikkelde en gesofistikeerde kultuurgemeenskap met bewese kreatiwiteit en vernuwende vermoë. Dit is 'n volwaardige wetenskapstaal wat in alle dissiplines in die wetenskappe en die kunste, in geskrewe en gesproke vorm, gebruik word. Dit is 'n gestandaardiseerde taal met verskillende variante wat getuig van sy vitaliteit en aanpasbaarheid.

4.1.2 Afrikaans is daagliks die uitdrukkingsmiddel van miljoene mense in Suid-Afrika en word wyd verstaan. In groot dele van Suid-Afrika is dit die natuurlike omgangstaal en daarom 'n ekonomies belangrike taal met 'n betekenisvolle mark en koopkrag. Ondernemers en werknemers in alle beroepe het 'n behoefte aan kontak met hulle kliënte deur Afrikaans. Die mediese dokter, die prokureur, die staatsamptenaar, die winkelklerk en baie ander het Afrikaans nodig om doeltreffend te kan funksioneer. Dié mark het ook behoefte aan opgeleide professionele lui om in Afrikaans 'n verskeidenheid dienste aan die Afrikaanse kliënte te lewer.

4.1.3 Daar is nagenoeg 15 miljoen mense in Suid-Afrika wat Afrikaans op een of ander vlak beheers. In die akademiese wêreld is die Nederlandstalige wêreld van 15 miljoen toeganklik en die Duitse wêreld van 90 miljoen is binne die taal se akademiese teikenvermoë.

4.1.4 Afrikaans word effektief en uitgebreid in die gedrukte en elektroniese media gebruik en die produksie van koerante, tydskrifte, populêre en ernstige boeke en ander geskrifte in Afrikaans styg voortdurend. **Afrikaans en die Afrikaanstalige kultuurgemeenskap is sonder twyfel 'n nasionale bate wat werd is om in stand te hou en te bevorder. Daar kan nie maar sonder die Afrikaanse taal – ook nie die ander inheemse tale van die land – klaargekom word nie. Dié tale is bates wat nie verwaarloos mag word nie.**

4.1.5 Die huidige getal Afrikaanse moedertaalstudente aan inrigtings vir tersiêre onderwys (in 1999 ongeveer 45 000 aan die vyf residensiële universiteite, 70 000 vir alle universiteite) is op sigself betekenisvol. As die potensiaal onder Afrikaanssprekendes en diegene wat geredelike toegang tot Afrikaans het, in aanmerking geneem word, is die mark veel groter en regverdig dit die voortgesette aanbieding van tersiêre onderwys in Afrikaans. Die sukseskoers van hierdie groep studente is hoër as die land

se gemiddelde en hierdie taalgroep lewer tans nog die grootste getal gevorderde mensekrag in Suid-Afrika.

4.1.6 Omdat geen werkgewer en diensverskaffer die Afrikaanse mark kan ignoreer nie, het Suid-Afrikanners wat nie Afrikaans as eerste taal het nie, hulself oor die jare voorberei om diens deur Afrikaans te kan lewer. Hulle het daarom opleiding aan 'n Afrikaanstalige inrigting as 'n belangrike belegging vir hulle eie toekoms gesien.

4.2 Enige taal is inderwaarheid 'n lewende organisme wat daagliks getoets, geslyp, gepoleer en vernuwe moet word. Enige taal moet volgehoue in hoër funksies gebruik word om sy seggingskrag, soepelheid en relevantheid te behou. Sonder die voortdurende gebruik en die dinamiese ontwikkeling, vernuwende en aanpassing wat daarmee gepaardgaan, sal 'n taal verstar, agteruitgaan en kwyn. Die volgehoue vitaliteit van Afrikaans is onder andere afhanklik van sy volgehoue gebruik as 'n onderrig- en wetenskapstaal op die tersiêre vlak. Omdat daar, soos in die voorafgaande geblyk het, 'n hele aantal faktore is wat tans besig is om klein tale - en spesifiek ook Afrikaans - in Suid-Afrika te marginaliseer, kan nie toegelaat word dat Afrikaans se voortbestaan as wetenskapstaal slegs aan markkrante oorgelaat word nie. In 'n omgewing waar Afrikaans-onvriendelike owerhede tot dusver weinig gedoen het om gevolg te gee aan die grondwetlike versekeringe oor die regte van die amptelike tale behalwe Engels en toelaat (en by geleentheid ongrondwetlik daaraan meedoen) dat een taal bo alle ander bevoordeel word, is spesiale optrede nodig.

4.3 Taalvermoë lê die grondslag van akademiese vordering en prestasie. Deur nie die noodsaak van moedertaalonderrig op alle vlakke te erken nie, word die potensiaal van Suid-Afrika se mense nie behoorlik ontwikkel en benut nie. In die omstandighede waar die Suid-Afrikaanse bevolking alle vorme van ontwikkeling en opleiding broodnodig het, is dit ontmagtigend om studente aan taalonvriendelike onderrig te onderwerp. Dit is in landsbelang dat onderrig, ook op tersiêre vlak, vir alle bevolkings- en taalgroepe meer toeganklik gemaak moet word, eerder as meer beperkend deur dit net in Engels beskikbaar te stel.

4.4 Taalvermoë is ook die basis van kommunikasie tussen mense. Hoe hoër die taalvermoë hoe beter die kommunikasie. Deur kultuurvriendelike inrigtings vir tersiêre onderwys word sowel die kultuureie as die behoefte aan interkulturele kontak, kennis en kommunikasie bevorder. Daardeer word 'n gees van wedersydse verstaan, begrip en waardering gekweek en stabiliteit en verdraagsaamheid ontwikkel.

4.5 Dit is noodsaaklik dat Afrikaans die voertaal en onderrigtaal van 'n aantal tersiêreonderwysinrigtings sal wees. Afrikaans benodig, soos enige ander ontwikkelde taal, die veilige ruimte van 'n aantal inrigtings waar dit vry beoefen kan word as gebruikstaal, onderrigtaal en omgangstaal sonder dat die reg tot daardie gebruik kort-kort bevroegteken word. Die fundamentele regte, die omvang van die Afrikaanssprekende gemeenskap en die waarde van die skeppende vermoë van die taalgemeenskap vereis dat Afrikaans oor so 'n gewaarborgde veilige ruimte sal beskik. Die gemeenskap se behoeftes en belange vereis dat Afrikaans se lotgevalle in die tersiêre onderwys nie aan korttermyn ekonomiese oorwegings ondergeskik gestel word nie. In die geval van 'n markmislukking moet, soos trouens in die Grondwet en

in arbeidswetgewing ten opsigte van indiënsneming gespesifiseer word, spesiale reëlings getref word – ook omdat daar naas die private voordele wat vir individue in die gebruik van Afrikaans op tersiëre vlak opgesluit lê, ook aansienlike openbare voordele behaal word uit die tersiëre onderwys deur medium van Afrikaans.

5. DIE VERWAGTINGE VAN DIE AFRIKAANSE GEMEENSAP TEN OPSIGTE VAN TERSIËRE ONDERWYS

Dit is 'n internasionaal erkende beginsel dat die gemeenskap vir wie se kinders onderwys bedoel is, 'n vennoot in die onderwys is. Dit is daarom belangrik om te verstaan wat die gemeenskap van die onderwys verwag. Naas die algemene verwagtinge van onderwys dat dit van hoë gehalte sal wees, deeglike lewens- en beroepsvoorbereiding, ordelike en billike verloop, ensovoorts sal verseker, is daar ten opsigte van taal bepaalde verwagtinge wat Afrikaanssprekendes koester.

- 5.1 Toegang in die moedertaal tot primêre, sekondêre en tersiëre onderwys.
- 5.2 Kontak met en kennis van Engels sodat die nodige taalvaardighede op hoë vlak ontwikkel kan word.
- 5.3 'n Waardering vir meertaligheid in terme van Afrika- en Europese tale maar ook vir alle ander tale.
- 5.4 Die Afrikaanssprekende is beide taalgetrou en taalvriendelik. Hy verwag 'n onderwysstelsel waarin hierdie twee dinge op billike en verantwoordelike wyse prakties hanteer word sodat hy sekerheid kan hê dat aan sy verwagtinge voldoen word.
- 5.5 Vir die Afrikaanssprekende is taalsekuriteit een van die drie basiese sekuriteite wat hom van sy plek en reg in Suid-Afrika verseker. Die ander twee is sekuriteit van lewe en eiendom en die sekuriteit van persoonlike en groepsvryheid. Hierdie drie sekuriteite vorm vir hom en alle ander kultuurgroepe in Suid-Afrika die basis van hulle egte verbintenis tot die suksesvolle bou van 'n ware demokratiese kultuur en samelewing in Suid-Afrika.
- 5.6 Ten opsigte van tersiëre onderwys koester Afrikaanssprekendes (wat die akademiese en wetenskapsgemeenskap insluit) die volgende verwagtinge:
  - Opleiding op voorgraadse en nagraadse vlak in Afrikaans wat nie enige uitsluiting van hulle volle gebruik van ander tale, in besonder Engels, impliseer nie.
  - Verskansing teen die willekeur van markneigings of die beperkte taalbevoegdheid van 'n dosent of die houding van bepaalde individue en groepe in die klas.
  - Verskansing teen die onsekerheid dat die medium van onderrig willekeurig deur stemmery onder studente of besluite van die bestuur verander kan word.
  - 'n Taalvermoë by dosente wat onderrig van hoë standaard verseker.
  - 'n Kultuurvriendelike studie-omgewing. Afrikaans moet byvoorbeeld in die administrasie en openbare omgang

van die inrigting vryelik gebruik kan word. Musiek, toneel en die kunste moet gemaklik in Afrikaans toeganklik wees.

- Die versekering dat geen dosent, amptenaar of aktiwiteit teen die student as Afrikaanssprekende se taal sal diskrimineer nie.

6. BELEIDSVOORSTELLE VAN DIE S.A. AKADEMIE

Die Raad van die Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns ag dit nie gerade om voorstelle te maak oor 'n bepaalde getal inrigtings wat aan Afrikaans voorkeur moet gee nie, maar lê eerder die volgende beginselvoorstelle aan die Komitee voor:

- 6.1 Die beginsel dat onderwys in die moedertaal vir elke persoon op alle vlakke van tersiëre onderwys beskikbaar moet wees, behoort aanvaar te word.
- 6.2 Die reg van die gemeenskap, in besonder die kultuurgemeenskap, op 'n inspraak in tersiëre onderwys, moet erken en eerbiedig word.
- 6.3 Die beginsel moet geld dat die outonomie van die beheerrade van tersiëre-onderwysinrigtings eerbiedig word wat die bepaling en uitvoering van 'n taalbeleid betref.
- 6.4 Dieselfde befondsingsformule moet vir alle tersiëre-onderwysinrigtings in 'n bepaalde klas geld en dit moet gekoppel word aan geldige en objektiewe kriteria, maar nie aan kwotas wat aan kleur of ras gekoppel is nie.
- 6.5 Die huidige situasie van dié universiteite en teknikons wat onderrig deur medium van Afrikaans aanbied, moet onaangetas gelaat word en dié inrigtings moet die reg hê om 'n eie taalbeleid neer te lê aan die hand van die volgende beginsels:
  - 6.5.1 Dit moet toelating bied aan diegene wat op grond van akademiese meriete en vermoë kwalifiseer om aan daardie inrigting te studeer (wat die natuurlike¹ taalvermoë insluit).
  - 6.5.2 Alle tersiëre-onderwysinrigtings moet 'n duidelike verklaarde beleid oor die medium van onderrig op alle vlakke hê wat 'n openbare dokument is wat vir ouers, personeel en studente toeganklik is. Taalbeleid kan nie op willekeurige en voortdurend veranderende besluite berus nie.
  - 6.5.3 Daar moet 'n aantal inrigtings wees wat 'n **maksimum** openbare verbintenis tot onderrig deur Afrikaans verskaf. So 'n maksimum moet verseker dat Afrikaanstaliges van **volledige toegang tot tersiëre onderwys op voorgraadse en nagraadse vlak in Afrikaans** in 'n taal- en kultuurvriendelike omgewing verseker sal wees. Die interne kommunikasietaal moet Afrikaans wees.
  - 6.5.4 Daardie inrigtings wat nie 'n maksimum openbare verbintenis tot onderrig deur Afrikaans wil of kan aangaan nie, moet 'n **minimum** verbintenis stel sodat Afrikaanse ouers en studente presies kan weet waar hulle met daardie inrigting se beleid staan. Daardie minimum verbintenis moet **uitspel watter onderrig in Afrikaans verseker word**. Dit moet ook 'n versekering bied dat kommunikasie

¹ *Natuurlike taalvermoë verwys na diegene wat oor die vermoë beskik om 'n taal te lees, te skryf en te praat op 'n natuurlike wyse wat in die normale omgang met sprekers van daardie tale ontwikkel is. Daar is talle mense wat deur hulle daaglikse omgang met Engelse, Afrikaanse en Afrikataalgebruikers die taal natuurlik aanleer en dikwels groot vaardighede daarin bereik.*

en administrasie in Afrikaans toeganklik sal wees en dat fasiliteite vir kulturele uitlewing ten volle beskikbaar is.

6.5.5 Aan dié inrigtings waar onderrig in beide Afrikaans en Engels geskied, moet ouers en studente die versekering hê dat benewens onderrig in Afrikaans in gespesifiseerde rigtings, alle studente in alle rigtings wel hulle werk, voorgraads en nagraads, **in Afrikaans kan inlewer**. Daar moet geen diskriminasie teen Afrikaanssprekende studente wees op grond van die taalbeperktheid van die dosente nie.

6.5.6 Waar unieke programme of kursusse aangebied word wat nêrens elders in Suid-Afrika of Suidelike Afrika beskikbaar is nie, word aanvaar dat sodanige kursusse hoofsaaklik in Engels aangebied sal word. Daar moet egter ruimte vir Afrikaanse studente geskep word om ook hulle taal in byvoorbeeld skriftelike werk te kan gebruik. Waar die getal Afrikaanse studente dit regverdig, moet sodanige kursusse of programme wel ook mettertyd in Afrikaans aangebied word.

6.5.7 Dit impliseer dat inrigtings vir tersiêre onderwys sal toesien dat personeel beskikbaar is wat die onderrigtaale van 'n inrigting of van programme beheers ten einde op 'n bepaalde vlak onderrig te kan gee.

Met hierdie standpunt bevestig die Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns weer eens sy verbintenis tot diens aan Suid-Afrika vir die ontwikkeling van die totale Suid-Afrikaanse bevolking, onder andere deur medewerking aan die ontwikkeling van 'n stelsel van hoër onderwys wat vir almal toeganklik is en bemagtiging bevorder.

Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns
Privaat sak X11
Arcadia
Pretoria 0007
Tel. 012 -328-5082
Faks 012-328-5091
E-pos: akademie@mweb.co.za